Хачатурян Г.Х., викл.,
Київський міжнародний університет

ФУНКЦІЇ ТА РОЛЬ ГРАМАТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ У ФРАНЦУЗЬКОМУ ПРЕЗИДЕНТСЬКОМУ ДИСКУРСІ

У статті мова йде про особливості політичного дискурсу президентів Франції П'ятої республіки. Пропонується стислий компаративний аналіз граматичних категорій у дискурсі президентів Франції П'ятої республіки: Шарля де Голля, Жоржа Помпіду, Валері Жискар д'Естена, Франсуа Міттерана, Жака Шірака та Ніколя Саркозі.

Ключові слова: *президентський дискурс, номінативний дискурс, вербоцентричний дискурс, граматична категорія, Франція П'ятої республіки.*

В статье речь идет об особенностях политического дискурса президентов Франции Пятой республики. Предлагается краткий сравнительный анализ грамматических категорий в дискурсе президентов Франции Пятой республики: Шарля де Голля, Жоржа Помпиду, Валери Жискар д'Эстена, Франсуа Миттерана, Жака Ширака и Николя Саркози.

Ключевые слова: *президентский дискурс, номинативный дискурс, вербоцентрический дискурс, грамматическая категория, Франция Пятой республики.*

This article is about the peculiarities of political discourse of French presidents of the Fifth Republic. We propose a short comparative analysis of the grammatical categories in discourses of French presidents of the Fifth Republic, notably Charles de Gaulle, Georges Pompidou, Valery Giscard d'Estaing, Francois Mitterrand, Jacques Chirac and Nicolas Sarkozy.

Keywords: *president discourse, nominative discourse, verbal discourse, grammatical categories, French Fifth Republic.*

Починаючи з 1959 року, коли керівником Франції став Шарль де Голль, по теперішній час, коли країна перейшла на новий історичний етап з приходом до влади Франсуа Олланда, президентський дискурс зазнавав змін як з лінгвістичної, стилістичної та риторичної сторони, так і зі змістового боку: у пріоритетах політичних орієнтирів та ідеалів. Президентський дискурс еволюціонував в ногу з часом, підлаштовуючись під економічний стан в країні, нагальні проблеми

та потреби суспільства, загальну політичну картину світу та багато інших мінливих факторів. Однак, одним з найбільших каталізаторів впливу характерних особливостей політичного дискурсу, так само як і президентського, став технічний прогрес, що, починаючи з 70-х років, набрав шаленого темпу, особливо в сфері ЗМІ: радіо, телебачення і, звісно, Інтернету. Усі ці фактори є визначальними при аналізі дискурсу президентів П'ятої республіки в нашому дослідженні.

Нижче ми з'ясуємо особливості граматичних категорій французького президентського дискурсу та їх функціональне значення, починаючи з особливостей вживання іменників та прикметників. Зазначимо, що іменники та прикметники становлять 18,11% загального тексту дискурсу президентів [4].

Проаналізувавши десять найбільш вживаних президентами Франції П'ятої республіки (1958-2012) іменників та прикметників, ми зробили висновок, що президентський дискурс Франції представлений однією спільною для всіх лексичною структурою і, відповідно, концептуальністю, де такі вагомі та патріотичні слова як **"France"** (Франція), **"pays"** (країна), **"Europe"** (Європа), **"gouvernement"** (уряд), **"Français"** (французи), **"peuple"** (народ) тощо, є основою політичного дискурсу всіх досліджуваних нами президентів Франції. При цьому слід звернути увагу, що до цього списку не увійшли такі патріотично забарвлені слова-гасла як "liberté" (свобода), "droit" (право), "égalité" (рівноправ'я) чи "justice" (справедливість), "libéralisme" (лібералізм), "communisme" (комунізм), "démocratie" (демократія) тощо. Таким чином, можна сказати, що всі голови держав найчастіше вживають більш нейтральні слова патріотичного характеру [Brunet 1981, 136].

Щодо категорії дієслова, то дослідження показали цілком логічну тенденцію домінування модальних дієслів, таких як "avoir", "être", "faire", "pouvoir", "vouloir", "devoir", "savoir" тощо; цікавим же є те, що з часів правління Франсуа Міттерана утворилася тенденція до популяризацію вживання дієслів стверджувального характеру, таких як "dire", "répéter", "croire", "répondre", "resoudre", "affirmer", "penser" тощо.

"Vous **savez**, il est temps maintenant, je le **dis** à tous les médecins, pour qui, je le **répète**, j'ai beaucoup de respect, qui sont loin, très loin d'**être** responsables des choses […], mais je leur **dis**: le moment est venu de reprendre le dialogue […]." *(J. Chirac, le 12 décembre 1996, entretien télévisé (TF1))* [4].

Та увагу тут слід звернути не тільки на частіше вживання дієслів стверджувального характеру, але й на те, що починаючи з 80-х років і дотепер, одночасно сама категорія дієслова, як частина мови, набуває більшої вживаності, що свідчить про переломний момент в риториці президентського дискурсу.

Якщо раніше, за часів правління де Голля, Помпіду та Жискар д'Естена домінантне місце в їх дискурсі займали іменники, детермінанти та прикметники, то вже під час головування Франсуа Міттерана з'явилася тенденція до частішого вживання дієслів, займенників та прислівників. Така зміна в побудові дискурсу в 1980 роках відбулася різко та неочікувано. Подальша частота вживання дієслів в дискурсі президентів зросла чи не в 3 рази, що можна прослідкувати в наведеній нижче таблиці:

Порівняльна таблиця вживання іменників та дієслів в дискурсі президентів Франції П'ятої республіки (1958-2012)

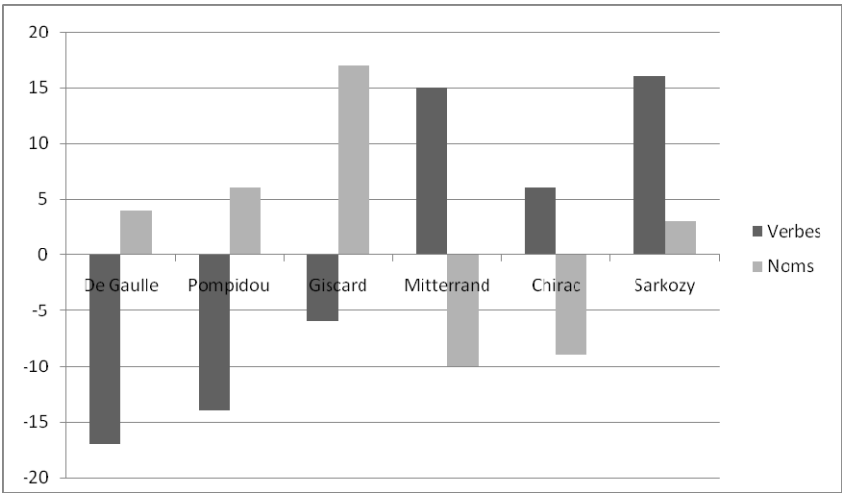

Як ми бачимо, рубіжний момент в граматичній стратегії побудови президентського дискурсу Франції відбувся на перетині головування Валері Жискар д'Естена та з приходом до влади Франсуа Міттерана (1981р.).

Що ж спричинило такі різкі зміни і чому категорія дієслова набула такої популярності?

Справа в тому, що вживання дієслів надає тексту виступу динаміку. І це, на нашу думку, призводить до того, що президентський дискурс стає дискурсом **політичних "дій"**, що робить оратора більш рішучим та впевненим в очах слухачів. Президент сміливо "стверджує", "закликає", "вірить", "бажає" тощо. Без великої кількості іменників, прикметників та детермінантів політичний дискурс втрачає свої деструктивні властивості, щоб сконцентруватися не тільки на "політичних діях" (дієслова), а й на "модальностях політичних дій" (займенник в ролі підмета, підкріплений дієсловом та прислівником).

Таким чином, аналізуючи граматичну складову дискурсу президентів, ми прослідкували за появою двох основних тенденцій у побудові дискурсу :

- номінативний дискурс (discours nominal)

- вербоцентричний дискурс (discours verbal)

До номінативного дискурсу відносять такий дискурс, у якому статистично зустрічаються як іменники, так і прилеглі до них частини мови, такі як прикметник та детермінанта. Французьким президентам, що дотримуються номінативного дискурсу, притаманні такі вирази, як: *"la souveraineté populaire", "les problèmes sociaux", "le peuple de France", "la crise pétroplière", "les décisions gouvernementals", "le chômage de masse"* тощо. Такий вид дискурсу був притаманний де Голлю, Помпіду та Жискар д'Естену [Calvet 2008, 65].

"Pour moi, ***le problème de demain****, c'est une certaine conception de la société, c'est-à-dire une certaine conception, non seulement* ***des rapports sociaux****,mais de* ***l'adaptation de la vie des gens*** *à* ***un monde technique nouveau*** […]" *(G.Pompidou, le 14 avril 1970, entretien accordé à la revue Réalités)* [4].

Під вербоцентричним дискурсом ж, навпаки, слід розуміти дискурс, який насичений великою кількістю дієслів так само, як і займенників та прислівників. Наприклад, фрази на кшталт: *"je pense réellement", "nous devons travailler plus", "il faudra se decider rapidement", " je vous en dirais plus", "il ne faut pas renoncer"*, тощо. Такий дискурс характеризується домінуванням займенників, найчастіше особових, таких як *"je",* (чи *"moi"*), *"nous", "vous", "on"* та присвійних займенників. Відповідно, такий дискурс використовували Франсуа Міттеран, Жак Шірак та Ніколя Саркозі.

*"****Lui*** *[Charles Pasqua] pense au passé,* ***moi****,* ***je pense également à*** *l'avenir.* ***Je le répète****,* ***je crois qu'il faut bâtir l'Europe****" (F. Mitterand, le 14 juillet 1994, entretien télévisé)* [4].

Розглянемо наведені тенденції в побудові дискурсу в таблиці, що у процентному співвідношенні проілюструє частоту вживання різних частин мови в президентському дискурсі:

Граматичні категорії президентського дискурсу П'ятої республіки (1958-2012)

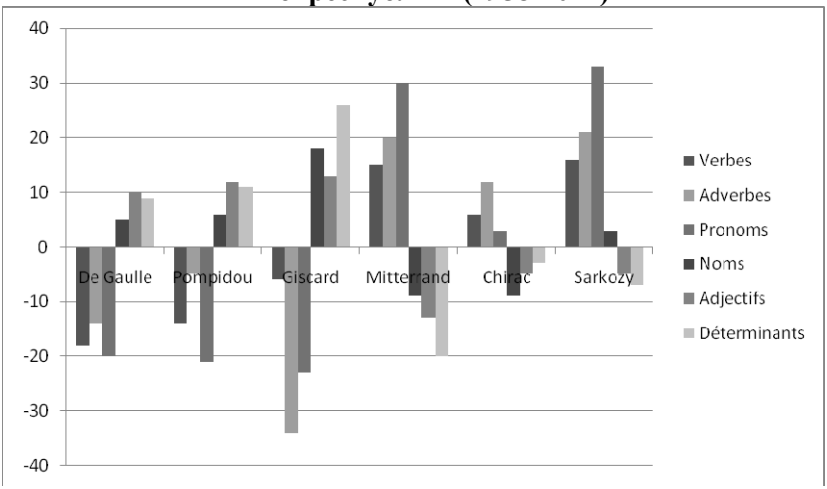

Постає питання, що ж спонукало до такого розмежування, чому відбулися такі зміни в побудові дискурсу та який вплив "новий" дискурс мав на публіку?

Як ми вже зазначали, дискурс президентів, так само як і будь-який дискурс, є явищем мінливим і має тенденцію до змін та навіть еволюціонування в залежності від часу, ситуації та потреб. І якщо за часів Де Голля та Помпіду телебачення та мас-медіа ще не були настільки розвиненими і не мали такого сильного впливу на аудиторію, то за часів приходу до влади Жискар д'Естена (з 1974 по 1981 роки) технічний прогрес розпочав свій стрімкий зріст, а разом і з тим ситуація в країні та в світі задавали тон новому темпу життя. Воєнні та повоєнні роки давно забулися, Франція жила новими потребами, переймаючись нагальними на той час проблемами, покладаючи нові надії та прагнучи до нових змін. Усі ці чинники призводять і до змін у іміджі та дискурсі голови держави. Президентський дискурс перестає бути настільки "книжковим", тобто описово-поетичним (з лексичної і граматичної точок зору) та **абстрактним**. Франція більше цього не потребує, французький народ

потребує "народного" президента з простим, змістовним та доступним для розуміння дискурсом.

Оскільки з розвитком мас-медіа президент автоматично стає ближчим до народу, він частіше звертається безпосередньо до своїх виборців, звітує про проведену роботу, дає обіцянки, тобто дискурс президента стає більш **прагматичним**. Зрозумівши таку тенденцію, подібного зближення до французького народу намагався досягнути Валері Жискар д'Естен: він частіше відвідує заводи та фабрики, виступає на площах, дає інтерв'ю, бере участь у теледебатах тощо. Яскравим прикладом його спроб "зблизитись із народом" є показовий сніданок з паризькими прибиральниками сміттєвзалища на Різдво в 1974 році [Lequesne, 2008, 80].

Тому цілком логічним є те, що у своїх виступах Жискар д'Естен намагався зберегти той самий імідж, але в дійсності лінгвістична складова його дискурсу зазнала невдачі у спробі "наблизити президента Республіки до французького народу": на практиці дискурс Жискара д'Естена виявляється занадто абстрактним та концептуальним.

*"Donc, il ne pouvait pas s'agir et il ne s'agira jamais d'un transfert d'**autorité du président de la République** vers le premier ministre. Ça signifierait d'ailleurs **l'apparition de 2 pouvoirs politiques** dans notre pays et peut - on imaginer un instant le déroulement de **la politique française** si **la France** devait poursuivre simultanément 2 politiques ? Alors, s'agit - il de l'exercice, de l'activité même du premier ministre ? (Interview de M. Valery Giscard D'Estaing sur la demission de M. Jacques Chirac et la de M. Raymond Barre comme premier ministre, Paris, le 25 aout 1976)* [4].

Отож, як ми бачимо з прикладу та наведеної вище таблиці, у своїх промовах Жіскар д'Естен вдається значно частіше до номінативних складників, аніж до займенників *("je", "vous", "nous"*), практична функція яких є найефективнішою для встановлення простого та прямого контакту між мовцем та аудиторією. Це призводить до того, що дискурс д'Естена набуває об'єктивно-абстрактного відтінку.

Разом з тим, такої помилки вже не припустилися його наступник Франсуа Міттеран, Жак Шірак та, звісно, Ніколя Саркозі. У цілому, подібна історична тенденція зміни лінгвістичної стратегії побудови дискурсу була спричинена **двома** вагомими **чинниками**:

- **політико-історичним** чинником (коли новообраний президент Франції, лідер соціалістичного руху Франсуа Міттеран мав

співіснувати поряд з опозиційною більшістю парламенту на чолі з його головним опонентом, голлістом Жаком Шіраком).

- чинником **впливу мас-медіа**, що ніби стирає недосяжну відстань між президентом та народом (президент стає ніби "телезіркою" та його виступи б'ють рекорди серед глядацької аудиторії).

Два наведені феномени спричинюють собою тенденцію до персоналізації та навіть деполітизації публічного образу президента. Таким чином, починаючи з 80-х років, президент Франції стає не просто керівником держави, а й публічною особою, за політичним і особистим життям якої слідкує не тільки вся країна, а й увесь світ. Тому, з того часу, слухач та глядач отримує від президентів такий дискурс, який є не тільки актуальним для французького народу, а й альтернативним та зрозумілим: чіткий, часом плаский, але динамічніший та спрямований на дію, на відмінну від більш статичного, але лексично багатшого дискурсу президентів початку заснування П'ятої республіки.

Таким чином, автоматично дискурс літературний, насичений та аналітичний, поступається місцем комунікативному, практичному та рішуче-вольовому президентському дискурсу.

1. *E. Brunet.* Le vocabulaire français de 1789 a nous jours / E. Brunet. – Paris et Genève: Champion-Slatkine, 1981. – 268 p. 2. *Louis-Jean Calvet.* Les mots de Nicolas Sarkozy / Louis-Jean Calvet, Jean Véronis. – Paris : Editions du Seuil, 2008. – 176 p. 3.*Christian Lequesne*. La France dans la nouvelle Europe / Christian Lequesne. – Paris : Presse de la fondation nationale des sciences politiques, 2008. – 160 p. 4. A la une: video, radio, audio et publicité - Actualités, archives du jour de la radio et de la télévision en ligne [Електронний ресурс]: http://www.ina.fr

Чалая Е.В., ассист.,
Севастопольский национальный технический университет

ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ С КОМПОНЕНТОМ "МОРСКАЯ ФАУНА" В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ И УКРАИНСКОМ ЯЗЫКАХ

В статье исследуются фразеологические единицы, включающие в себя компонент "морская фауна", в лексических системах английского и украинского языков. Осуществлен количественный и качественный